

ΕΠΙ ΤΗΣ ΦΩΝΗΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΠΥΡΩΝ

Εἶναι παραδεκτὸν σήμερον ὅτι οἱ Ἑλληνικοὶ πάπυροι ἐγράφησαν εἰς γλῶσσαν, ἣ ὁποία ἀντικατοπτρίζει ἐν πολλοῖς τὴν λαλουμένην τῆς περιόδου τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ἡ γλῶσσα αὕτη παρουσιάζει ἰδιάζουσαν μορφήν, δύναται δὲ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «μὴ φιλολογικὴ Κοινή». Ἡ ἔρευνα ἐπὶ τῆς φωνητικῆς ἀξίας τῶν φθόγγων, οἱ ὅποιοι τὴν ἀπαρτίζουν, ἄγει εἰς συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λαμβάνονται ὅπ' ὄψιν μὲ ἐπιφυλακτικότητα. Ἀκόμη καὶ ἂν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρέυνης αὐτῆς ἐπαληθεύωνται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, ὁ τυχὸν προσδιορισμὸς τῆς φωνητικῆς ἀξίας τῶν φθόγγων παραμένει δοκιμαστικὸς διὰ τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ἐκτίθενται περαιτέρω.

Ἡ προσπάθεια ἐνταῦθα σύγκειται εἰς ἔκθεσιν τῶν τεκμηρίων, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἴδωμεν τὰς φωνητικὰς ἀλλαγὰς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παπυρικῶν κειμένων, νὰ διαμορφώσωμεν εἰκόνα τινὰ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς φωνητικὰς ἐξελίξεις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον καὶ νὰ διαπιστώσωμεν εἰς ποῖον βαθμὸν αἱ ἐξελίξεις αὐταὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Νεοελληνικῆς λαλουμένης καὶ τῶν διαλέκτων. Τὰ φωνητικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐντάσσονται κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὸ διάγραμμα τοῦτο, δεόν νὰ ἐκλαμβάνονται ὡς ἀποτελέσματα τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ὅ,τι ἐξ ἄλλου ἀποκλίνει τῆς γραμμῆς αὐτῆς, ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν ἐπιδράσεων ξένων πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται ἀκολούθως, συνδέονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μὲ τὴν φωνητικὴν τῆς γλώσσης τῶν παπύρων, κρίνεται δὲ σκόπιμον νὰ σημειωθοῦν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φωνητικῆς αὐτῆς, χωρὶς ὅμως νὰ γίνεται λεπτομερειακὴ τεκμηρίωσις τῶν δεδομένων¹.

1. Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν παπύρων ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ συμβουλευθῇ τὰ ἑξῆς ἔργα: (α) E. M a y s e r - H. S m o l l, Grammatik der griechischen Pa-

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὸ στόμα τῶν ξένων τοῦ Ἑλληνιστικοῦ κόσμου ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ διατηρήσῃ τὴν παλαιὰν ποικιλίαν τῶν φθόγγων, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὸν γενικὸν γλωσσικὸν νόμον τῆς ἡσσοнос προσπαθείας καὶ τῆς ἀπλοποιήσεως. Τοῦτο ἐπέδρασε σημαντικῶς εἰς τὰς φωνητικὰς μεταβολάς. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι μετέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν κυριωτέραν πηγὴν προελεύσεως τῶν παπυρικῶν κειμένων, πρὸς ἀναζήτησιν πλούτου ἢ ἕνεκα στρατιωτικῶν ὑποχρεώσεων, δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν ὑψηλὴν τῶν παιδείαν¹. Ἦτο ὡς ἐκ τούτου φυσικὸν εἰς τὰ γραπτὰ των — ἐφήμερα ἔγγραφα — νὰ ἀντικατοπτρίζεται ἡ λαλουμένη γλῶσσα. Ἐκ τῶν ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων καὶ τῶν ἀποκλίσεων ἀπὸ τῶν γραμματικῶν κανόνων προκύπτουν ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ὀρθογραφίαν τῶν παπύρων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὰς φωνητικὰς ἀλλαγάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, πρὸς τούτοις δὲ νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ ὡς πρὸς τὴν προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπερ ὅπωςδῆποτε ἀποκρύπτει ἡ ὀρθογράφησις τῶν συγχρόνων φιλολογικῶν κειμένων.

Οἱ ποικίλης προελεύσεως Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι κατέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γ' αἰ. π.Χ., εἰς περίοδον δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ φωνητικαὶ ἐξελίξεις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης γίνονται ἐμφανεῖς, ἐχρησιμοποιοῦν κοινὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὴν γνωστὴν μὲ τὴν ὀνομασίαν «Κοινὴ» γλῶσσαν. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς «Κοινῆς» δεικνύουν ὅτι βᾶσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀττικὴ διάλεκτος· ἐπιδράσεις πρὸς τούτοις ἐκ τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου εἶναι καταφανεῖς. Δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς τὴν παρουσίαν καὶ ἄλλων διαλέκτων, ὅπωςδῆποτε ὁμοῦς ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς «Κοινῆς» εἶναι μικρὸς. Ἐὰν τῶρα περιορίσωμεν τὸ θέμα εἰς τὴν φωνητικὴν, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀττικῆς καὶ τῆς ἰωνικῆς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν διφθόγγων εἶναι ἰσχυρά. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ τροπὴ τῶν διφθόγγων εἰς μονοφθόγγους παρουσιάζει παράλληλον γραμμὴν εἰς τὰς διαλέκτους τῆς Βοιωτίας καὶ Θεσσαλίας. Τὰ σύμφωνα ὀφίστανται ἐξέλιξιν παρομοίαν τῆς τῶν δωρικῶν διαλέκτων. Εἶναι δυνατὸν νὰ

pyri aus der Ptolemäerzeit, Berlin 1970, ἐν σχέσει πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν Πτολεμαϊκῶν παπύρων καὶ (β) S. K a p s o m e n a k i s, Voruntersuchungen zu einer Grammatik der Papyri der nachchristlichen Zeit, München 1938, ἐν σχέσει πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν παπύρων τῆς Χριστιανικῆς περιόδου. Βλ. ἐπίσης Σ. Κ α ψ ω μ ἔ ν ο υ, Ἐρευναι εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλληνικῶν παπύρων, Θεσσαλονίκη 1957.

1. Καίτοι τοιαύτη εἶναι ἡ γενικὴ εἰκὼν, δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς τὰς περιπτώσεις παιδείας ἐν Αἴγυπτῳ. Ἡ κατάστασις ὁμοιάζει κατὰ πολλὰ μὲ τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων ἀναφορικῶς πρὸς τὰ γράμματα. Διὰ τὴν παιδείαν ἐν γένει ἐν Αἴγυπτῳ βλ. Μ ω χ ᾶ μ ε τ - Χ ᾶ μ ν τ ι Ἰ μ π ρ α χ ῆ μ, Ἡ Ἑλληνορωμαϊκὴ παιδεία ἐν Αἴγυπτῳ (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Ἀθήναι 1972.

δεχθώμεν ὅτι αἱ διάλεκτοι αὐταὶ ἐνέχουν τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται ἀνεξαρτήτως εἰς τὴν «Κοινήν», κατὰ συνέπειαν νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν ἀμεσον αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς «Κοινῆς». Εἶναι ἀξιοσημεῖωτον τὸ ὅτι οἱ πάπυροι παρουσιάζουν τὰς ἀλλαγὰς αὐτὰς ἐνωρίτερα ἢ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ γραφεῖς τῶν παπύρων γράφοντες περὶ τῶν ἰδιωτικῶν τῶν ὑποθέσεων ἐντὸς περιωρισμένου κύκλου ἀναγνωστῶν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ χρησιμοποιήσουν πρόσφορον εἰς αὐτοὺς γλῶσσαν. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι τὰ γραπτὰ τῶν προδίδουν τὴν ἀτομικὴν τῶν μὲν μορφῶν, ἀνάλογα πρὸς τὴν ὁποῖαν εἶναι καὶ τὰ ποικίλα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἀντιθέτως οἱ γραφεῖς τῶν ἐπιγραφῶν ἦσαν κατὰ τινα τρόπον ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθήσουν συντηρητικὴν πῶς μορφήν γλώσσης καὶ παραδοσιακὴν ὀρθογραφίαν.

Αἱ κύριαι φωνητικαὶ μεταβολαὶ βάσει τῶν ὁποίων διαμορφώνεται ἡ φωνητικὴ τῶν παπύρων ἔχουν ὡς ἑξῆς (παρατίθεται τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον παράδειγμα ἀπὸ χρονολογικῆς ἀπόψεως) :

1) Μεταβολαὶ εἰς τοὺς φωνηεντικοὺς φθόγγους.

- α > ε : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τετεγμένος* P.Rev. 41,13 (258 π.Χ.), *έμαρτολέ* (= *άμαρτωλαί*) P.Oxy. 1874,13 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ε > α : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *άπάναγκον* P.Leid. C. σελ. 21,10 (162 π.Χ.), *μαγαρικοῦ* (= *μεγ-*) P.Oxy. 1851,2 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- α > ο : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἄλλοι* (= *ἄλλοι*) P.Petrie ii 45(3),20 (246 π.Χ.), *ἄμφοκερᾶς* (= *ἄμφαικηρᾶ*) P.Oxy. 1924,6 καὶ 12 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ο > α : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *έναντιαν* (= *-ον*), P.Cairo Zen. 59639,9 (γ' αἰ. π.Χ.), *πρασαγρρεῦω* (= *προσ-*) P.Giss. 54,18 (δ' - ε' αἰ. μ.Χ.).
- ε > η : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δησμοωτηρῶν* P.S.I. 532,14 (γ' αἰ. π.Χ.), *δυνάμηθα* P.S.I. 831,27 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- η > ε : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δῆ* (= *δὲ*) P.Rev. 48,9 (258 π.Χ.), *έ* (= *ῆ*) P.S.I. 839,6 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ε > ι : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δί* (= *δὲ*) P.Hal. 1,288 (γ' αἰ. π.Χ.), *εἶχε* (= *εἶχε*) B.G.U. 1035,13 (ε' αἰ. μ.Χ.)· πρβλ. *ιρῶμαι* (= *αἰρῶμαι*) P.Grenf. i 57,9 (561 μ.Χ.), *ένθα αι* = [e].
- ι > ε : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *εἰσέν* (= *εἰσίν*) P.Grad. 10(a),11 (215 π.Χ.), *ένα* (= *ἴνα*) P.Oxy. 1874,13 καὶ 14 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- η > ι : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ὄφιλλίματος* (= *ὄφειλήματος*) SB 7451,72 (γ' αἰ. π.Χ.), *ἀλλίλους* B.G.U. 103,4 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ι > η : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Θῆβις* U.P.Z. 149,21 (τέλη γ' αἰ. π.Χ.), *δηαγραφῆς* P.Merton 95,2 (ε' αἰ. μ.Χ.).
- η > υ : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *έρύμων* P.Petrie ii 7,5 (249 π.Χ.), *πρημικυρίων* (= *πρημικηρίων*) P.Merton 95,2 (ε' αἰ. μ.Χ.).

- $\upsilon > \eta$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἠ' ὄπῃ γεν* P.Petrie ii 45(1),22 (γ' αἰ. π.Χ.), *θη' ὄρουρῶ* P.Princ. 87,17 (612 μ.Χ.).
- $\epsilon > \upsilon$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἡμυου* P.Petrie i 16(2),9 (230 π.Χ.), *καταξυούσα* P.Oxy. 1872,2 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\upsilon > \epsilon$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *άλικὰ* (= *άλυκὰ*) P.Petrie ii 4(11),3 (255 π.Χ.), *κιμνός* (= *γυμνός*) P.Ross. - Georg. iv (σελ. 100),7 (619 - 629 μ.Χ.).
- $\omicron > \epsilon$: β' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐργάνου* P.Tebt. 112 (introd.), 16 (112 π.Χ.), *εὐθυμέτεροι* (= *-ότεροι*) P.Oxy. 1682,10 (δ' αἰ. μ.Χ.).
- $\epsilon > \omicron$: γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ῶμοσον* (= *-σεν*) P.S.I. 515,8 (251 π.Χ.) *προσβυτέρου* P.Princ. 100,11-2 (δ' αἰ. μ.Χ.).
- $\omicron > \upsilon$: γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *βυρρᾶν* P.Col. Zen. 39,4 (γ' αἰ. π.Χ.), *ὑπος* (= *ὄπως*) P.Ryl. 135,14 (34 π.Χ.).
- $\upsilon > \omicron$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *Ὀξόρυγα* P.Sorb. 24,3 (251 π.Χ.), *ποκόφους* (= *-ύφους*) P.Tebt. 5,170 (118 π.Χ.).
- $\omega > \omicron$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *πολη' εἰ μείον* (= *πωλη-*) P.Petrie ii 13(15), 3-4 (258/3 π.Χ.), *δμος* (= *δμως*) P.Oxy. 1874,13 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\omicron > \omega$: γ. αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *οἰκονόμου* P.Rev. 50,22 (258 π.Χ.), *δωξάζωμεν* (= *δο-*) P.Oxy. 1874,16 (ζ' αἰ. μ.Χ.).

Αἱ τροπαὶ αὗται τῶν φωνηεντικῶν φθόγγων περιορίζονται χρονικῶς ἐντὸς τῶν ὀρίων, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν τὰ προσιτὰ εἰς ἡμᾶς παπυρικὰ κείμενα νὰ προσδιορίσωμεν. Τὰ αἷτια τῶν φθογγικῶν αὐτῶν μεταβολῶν εἶναι ποικίλα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁμως ἐξηγοῦνται διὰ τῆς ἀναλογίας, ἀφομοιώσεως, ἀνομοιώσεως καὶ παρετυμολογίας· ἐὰν δὲ αἱ μεταβολαὶ αὗται δὲν ἐπαληθεύωνται εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, δὲν δύνανται νὰ ληφθοῦν ὡς κριτήριον διὰ τὴν φωνητικὴν ἀξίαν τῶν φωνηεντικῶν φθόγγων. Τὰ παπυρικὰ κείμενα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρέχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἴδωμεν (α) τὴν ἀρχὴν τῶν φθογγικῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιβεβαιώνονται καὶ ἀπὸ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, καὶ (β) παράλληλα φαινόμενα πρὸς τὰ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων.

2) Μεταβολαὶ ἐν αἷς ἐμπεριέχονται δίφθογγοι.

- $\alpha\epsilon > \alpha$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *κα* (= *καί*) P.Cairo Zen. 59355,154 (243 π.Χ.), *γυνᾶκας* W.O. 1147 (recto),2 (β' αἰ. π.Χ.). Πρβλ. τοὺς τύπους *αἰ* ἀντὶ *αἰεί*, *αἰετός* ἀντὶ *αἰετός*, *ἐλάη* ἀντὶ *ἐλαία* κτλ. τῆς ἀττικῆς - ἰωνικῆς διαλέκτου.
- $\alpha > \alpha\epsilon$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *λοιπὰ* (= *λοιπὰ*) P.Cairo Zen. 59742,7 (γ' αἰ. π.Χ.), *αἰδικοῦνται* (= *αἰδ-*) U.P.Z. 52,9 (161 π.Χ.).
- $\alpha\epsilon > \epsilon$: β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ὄρᾶτε* P.Par. 1,386 (165 π.Χ.), *ἐ ἁμαρτίε* P.Oxy. 1874,12 καὶ 13 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\epsilon > \alpha\epsilon$: γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τελέσεσθαι* (= *-σθε*) P.Tebt. 703,255 (τέλη γ' αἰ. π.Χ.), *καιφαλευτή* P.Merton 95,1 (ε' αἰ. μ.Χ.).

- ει > ε : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *θωρακεον* (= -κεῖον) P.Cairo Zen. 59445, 5-6 (περίπου 255 π.Χ.), *τέλεον* P.Oxy. 120,24 (δ' αἰ. μ.Χ.).
- ε > ει : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τὸν βασιλεία* P.Petrie ii 45(2),23 (περίπου 246 π.Χ.), *εἰορτῆς* P.Fay. 118,16 (110 μ.Χ.).
- ει > ηι : β' - α' αἰ. π.Χ., π.χ. *χεῖλη* P.Grenf. ii 23 (a ii), 6 (107 π.Χ.), *ἐπιστατήας* P.Tebt. 121,2 (94 ἢ 61 π.Χ.).
- ηι > ει : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἀφειρημένων* P.Petrie ii 8 (1 b), 9 (259 π.Χ.), *εἰπιστάτει* (= ἐπιστάτη) P.Tebt. 803,2 (τέλη β' αἰ. π.Χ.).
- ει > η : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *χρήαν* P.S.I. 328,4 (257 π.Χ.), *Ἡρακλήου* P.S.I. 961,11 (176 μ.Χ.),
- η > ει : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Τειμνίτει* (= Τη-) P.Eleph. 2,2A (285 π.Χ.), *σειμεῖα* P.Princ. 73,14 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- ει > ι : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἰμῖ* (= εἰμῖ) P.Mich. Zen. 29,12 (256 π.Χ.), *φαγῖν* P.Oxy. 1862,10 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ι > ει : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *νυνεῖ* P.S.I. 413,9 (259/7 π.Χ.), *καθεῖσαι* P.Oxy. 1862,15 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- οι > ο : γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ποήσουσι* P.Petrie 3(a),6 (260 π.Χ.), *ποήσω* P.S.I. 903,33 (47 μ.Χ.).
- ο > οι : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἀγνοιεῖς* P.Cairo Zen. 59160,4 (255 π.Χ.), *χλοῖης* P.Tebt. 112,46 (112 π.Χ.).
- οι > οι : γ' αἰ. π.Χ., *ἱεροποῖαν* P.Petrie ii 11(2),2 (γ' αἰ. π.Χ.). Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀπαντᾷ εἰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι λήγουν εἰς -ποῖαν.
- οι > υ : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἠνυγμένων* P.Frankf. 3,19 (περίπου 213 π.Χ.), *χαίρους* P.Oxy. 2274,1 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- υ > οι : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀργυροπρόμνω* P.S.I. 551,1 (272 π.Χ.), *οἴστερον* P.Merton 92,10 (324 μ.Χ.).
- οι > ι : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *Χίαχ* P.Petrie ii 4(6),19 (255 π.Χ.), *σι* (= σοι) U.P.Z. 53, 30 (161 π.Χ.).
- ι > οι : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀσπερμοὶ* P.Tebt. 61(b),17 (118 π.Χ.), *οἶδου* P. Harris 154,4 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- οι > η : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἦνον* P.Par. 55(bis),11 (161 - 159 π.Χ.), *ἦνον* P.Harris 154,2 (ζ' αἰ. μ.Χ. [;]).
- η > οι : δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τοῖς* (= τῆς) P.Merton 38,18 (μέσον δ' αἰ. μ.Χ.).
- οι > ει : α' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *πεῖησον* P.Merton 63,14 (57 μ.Χ.), *εἰ γενεῖες* (= οἱ γυναῖκες) P.Oxy. 1835,7 (τέλη ε' ἢ ἀρχὴ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- υι > υ : γ' - α' αἰ. π.Χ., π.χ. *ὕος* P.Cairo Zen. 59332,8 (248 π.Χ.), *ὕων* SB 3725(d),4 (α' αἰ. π.Χ.).
- αυ > α : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀτούς* P.Hal. 1,130 (μέσον γ' αἰ. π.Χ.), *Ἀγούστων* P.Oxy. 1880,2 (427 μ.Χ.).
- α > αυ : γ' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἀνωίλια* P.Petrie ii 36(2),7 (γ' αἰ. π.Χ.).

- av > αυ :** α' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἄουτο*(ϛ) P.Mich. 123(v)V,13 (45/7 μ.Χ.), *Φλαουίου* B.G.U. 405,1 (348 μ.Χ.).
- av > αυου :** β' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ταουτα* B.G.U. 615,7 (β' αἰ. μ.Χ.), *Φλαουίου* P.Thead. 17,1 (332 μ.Χ.).
- αβ > αυ :** β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ράνδους* U.P.Z. 12,32 (158 π.Χ.).
- av > αβ :** γ' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Φλαβίου* P.S.I. 1254,18 (237 μ.Χ.), *Φλάβηρος*[ς] P.Oxy. 1901,58 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ευ > ε :** γ' αἰ. π.Χ. - η' αἰ. μ.Χ., π.χ. *σκεοφύλακα* P.Petrie ii 13(10),5 (258 - 253 π.Χ.), *ἐμφυτετῶν* P.Lond. 1460,94 (περίπου 709 μ.Χ.).
- ευ > εου :** β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *συνεουδοκῶ* O.Bodl. 363 (β' - α' αἰ. π.Χ.), *κεραμεους* (= -εὺς) P.Lond. 387,12 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ευ > ευου :** α' - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀμφιβολευουσι* (= -εὔσι) P.S.I. 901,13 (46 μ.Χ.), *Σεουνήρου* P.Lipz. 10(ii),13 (240 μ.Χ.).
- ευ > υ :** γ' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἰκετύουσα* P.Artem. 9 (Wessely) (γ' αἰ. π.Χ.).
- εβ > ευ ἢ ευβ :** γ' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐνδομήκοντα* P.Oxy. 1655(v),12 (γ' αἰ. μ.Χ.), *ἐνβδομήκοντα* P.Princ. Roll. (i), 6 καὶ 8 (310/311 μ.Χ.).
- ευ > εβ ἢ ευβ :** δ' - η' αἰ. μ.Χ., π.χ. *προσαγορεύβομε* P.Ross. - Georg. iii 10,6 (δ' - ε' αἰ. μ.Χ.), *οἰκουσκεβῆ* P.Lond. 1610,57 (709 μ.Χ.) : ἴσως ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι *οἰκου σκευῆ* (*οἰκουσκευῆ* ἐν LSJ).
- ου > ο :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ον* (= οὖν) P.Mich. Zen. 29,11 (256 π.Χ.), *βοληθῆς* P.Lond. 1003,5 (562 μ.Χ.).
- ο > ου :** γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ουτι* (= ὅτι) P.Petrie ii 4(6),16 (255 π.Χ.), *βουήθιαν* P.Ross. - Georg. i 23,7 (δ' αἰ. μ.Χ.).

Εἰς τινὰς τῶν μεταβολῶν αὐτῶν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ αὐτὰ αἷτια, ὡς ἐκεῖνα τῶν μεταβολῶν τῶν ἀπλῶν φωνηεντικῶν φθόγγων. Ὅπωςδὴποτε ὁμοίως εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις διακρίνομεν μονοφθογγικὴν ἀξίαν τῶν διφθόγγων, ἰδίᾳ ὅταν τὸ ὑποτελὲς φωνῆεν εἶναι *ι*, εἰς ἄλλας δὲ συμφωνικὴν ἀξίαν τοῦ ὑποτελοῦς φωνῆεντος *υ*. Ἡ τελευταία μεταβολὴ ἐμφανίζεται κατὰ τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους, ἀμφότεραι δὲ αἱ μεταβολαὶ ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὴν φωνητικὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὀρισμέναι μεταβολαὶ ἐμφανίζονται ἐνωρίτερα τῆς περιόδου τῶν παπύρων, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπὸ διαφόρους πηγὰς. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅπου μεταβολαὶ περιορίζονται χρονικῶς, δηλαδὴ ἀπαντοῦν μόνον εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους ἢ μόνον εἰς τοὺς παπύρους τῆς μεταχριστιανικῆς περιόδου, τὰ αἷτια εἶναι ἰδιαιτέρας φύσεως. Περὶ τούτων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

3) Μεταβολαὶ τῶν συμφωνητικῶν φθόγγων.

- β > π :** γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *κυπίους* (= *κυβίους*) P.Cairo Zen. 59066,11 (257 π.Χ.), *πασιλι(κῆς)* P.Tebt. 224 (108 π.Χ.).

- $\pi > \beta$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. βατανίους P.Cairo Zen. 59066,12 (257 π.Χ.), βαρέσχο[ν] P.Iand. 17,7 (ζ' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- γ : ἀποβολή γ μεταξὺ φωνηέντων : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ὄλιον P. Petrie ii 2(1),16 (260 π.Χ.), ἕνεεν (= ὄγλαιεν) P.Berl. Zill. 12, 4 (γ' - δ' αἰ. μ.Χ.).
- γ : ἀνάπτυξις γ μεταξὺ φωνηέντων : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. γεγοργῆσαι (= γεωργῆσαι) P.Gurob 16,4 (γ' αἰ. π.Χ.), ἔγερά(ν) P.Tebt. 823,9 (185 π.Χ.).
- $\gamma > \kappa$: α' - ζ' αἰ. μ.Χ.¹, π.χ. κείτονος P.Ryl. 160(b),2 (37 μ.Χ.), κίμνός (= γυμνός) P.Ross. - Georg. iv (σ. 100),7 (619 - 629 μ.Χ.).
- $\kappa > \gamma$: α' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. τόγου P.Princ. 142,6 καὶ 10-11 (περίπου 23 μ.Χ.), οἰγωδομήν (= οἰκοδομήν) P.Gron. 13,3 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\kappa\nu > \gamma\nu$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. γναφάλλον P.Lille ii 8,7 (γ' αἰ. π.Χ.), γναφεὺς P.Par. 59,10 (160 π.Χ.).
- γ ἀντὶ κ πρὸ τῶν φθόγγων $\beta, \delta, \lambda, \rho$: γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐγδημῆσαι P.S.I. 438,4 (γ' αἰ. π.Χ.), ἐγλαβέτω P.S.I. 299,25 (τέλη γ' αἰ. μ.Χ.).
- γ : ἀποβολή τοῦ γ πρὸ τοῦ μ : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. τεταμένους P. Tebt. 5,144 (118 π.Χ.), βεβρεμένην P.Berl. Zill. 10,4-5 (α' - β' αἰ. μ.Χ.).
- $\gamma\kappa > \gamma$: δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἀνάγη P.Merton 38,22 (μέσον δ' αἰ. μ.Χ.).
- $\gamma\kappa > \kappa$: γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., συνανάκασον P.Petrie iii 32 (verso) Π,4 (περίπου, 240 π.Χ.), ἠνακάσαμεν P.Amh. 133,12 (ἀρχὴ β' αἰ. μ.Χ.).
- $\kappa > \gamma\kappa$: δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἔνεγκα P.Merton 92,4 (324 μ.Χ.).
- $\gamma\kappa > \kappa\kappa$: β' αἰ. π.Χ., π.χ. μετήνεκκα P.Lond. 23,133 (158/7 π.Χ.).
- $\gamma\gamma > \gamma$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. ἀναγεῖλαι P.Mich. Zen. 86,2-3 (γ' αἰ. π.Χ.), συγε- νεῖ P.Giss. 37(ii),21 (135 π.Χ.).
- $\delta > \xi$: γ' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ζειαβαλεῖν (= δια-) P.Oxy. 1158,22 (γ' αἰ. μ.Χ.), ἐνόιζι (= ἐνώιδιον) P.Got. 14,4 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\xi > \delta$: β' - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. τραπεδεῖτη (= -ζῖτη) P.Warren 14,38 (β' αἰ. μ.Χ.), ἐπιδητήση SB 5173,16 (487 μ.Χ.).
- $\delta > \tau$: γ' αἰ. π.Χ. - η' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐγὼ τὲ (= δὲ) P.S.I. 407,5 (γ' αἰ. π.Χ.), τοξαστὸς καὶ τετοξασμένος P.Grenf. i 70,4-5 (η' αἰ. μ.Χ.).
- $\tau > \delta$: β' αἰ. π.Χ., - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἀποδισάτω (= ἀποτεισάτω) P.Rein. 11, 21 (111 π.Χ.), ὥσδε (= ὥστε) P.Grenf. i 58,11 (περίπου 561 μ.Χ.).
- $\sigma > \sigma\xi$ ἢ ξ πρὸ τοῦ μ καὶ β : γ' - α' αἰ. π.Χ., π.χ. ζμόρηης P.S.I. 328,2 (258 π.Χ.), δεσζμοῦ P.Tebt. 120,70 (97 ἢ 64 π.Χ.).
- $\xi > \sigma\xi$ μεταξὺ φωνηέντων : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. γνώρισζε P.Cairo Zen. 59520,9 (γ' αἰ. π.Χ.), ἀσφαλισζόμενοι P.Oxy. 1033,13 (392 μ.Χ.).

1. Ἡ ἐναλλαγή τῶν φθόγγων γ καὶ κ εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους περιορίζεται εἰς τινὰς μεμονωμένας λέξεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν διπλοῦς τύπους. Βλ. E. M a y s e r - H. S c h m o l l, ἐνθ' ἀν., σσ. 143 - 4.

- ξ > σ : γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *συνδιασώισων* (= -σώιζων) P.S.I. 361,21 (251 π.Χ.), *μίσιονος* (= *μείζιονος*) P.Amh. 130,16 (70 μ.Χ.).
- ξ > κσ : β' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *έκσακόσιοι* P.Tebt. 825(a),14 (176 π.Χ.[;]), *έκπλέκσε* P.Mich. 211,5-6 (β' ἢ γ' αἰ. μ.Χ.).
- κσ > ξ : β' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *έξυμφώνου* (= *έκ συμφώνου*) P.Lond. 334,19 (116 μ.Χ.), *έξῆς* (= *έκ σῆς*) P.Lond. 244,23 (περίπου 346 μ.Χ.).
- κσ > κξ : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *έξσπασθέντα* (= *έκσπασθέντα*) P.S.A. Athen. 8,3-4 (γ' ἢ ἀρχῆ β' αἰ. π.Χ.).
- ξ > κξ : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δόκξημι* SB 9302,13 (γ' αἰ. π.Χ.), *έκξοοκισμός* P.Iand. 6,9 (ε' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ξ > ξσ : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. [*Άλε*]ξσανδρεύς O.G.I. 102,10 (181 - 146 π.Χ.), *πράξσω* B.G.U. 602,10 (β' αἰ. μ.Χ.).
- ψ > πσ : γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Τμουμπσωβόθει* P.Eleph. 19,12 (223 π.Χ.), *γύπσος* SB 8030,11 καὶ 31-2 (47 μ.Χ.).
- πσ > ψ : β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *έψάταις* (= *έπσάταις* ἀντι *έπιστάταις*) P.Mich. 204,4 (127 μ.Χ.).
- ψ > ψσ : α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ψσελίων* P.Mich. 343,4 (54/5 μ.Χ.).
- μψ > μσ : α' - β' αἰ. μ.Χ., *πέμσας* P.Fay 170,3 (100 μ.Χ.), *πέμσον* B.G.U. 612,8-9 (β' αἰ. μ.Χ.).
- λ > ρ : α' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *άρμυρίδος* B.G.U. 1815,12 (61 π.Χ.), *καμήρον, ναῦρον* (= *καμήλων, ναῦλον*) P.Oxy. 1871,6 (ε' αἰ. μ.Χ.).
- ρ > λ : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ταλιχηρός* P.Petrie iii 58(a),2 (γ' αἰ. π.Χ.), *άλούρας* P.Ross. - Georg. iii 1,10 καὶ 20 (270 μ.Χ.).
- λ : ἀποβολή τοῦ λ πρὸ τῶν δασέων : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀδε(λ)φός* P.Cairo Zen. 59218,9 (254 π.Χ.), *ἡ(λ)θας* SB 6262,10 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- ρ : ἀποβολή τοῦ ρ μετὰ τὸ σύμπλεγμα σφ : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *σφαγῖδος* P.Tebt. 164,12 (101 π.Χ.), *συνσφαγιῶ* B.G.U. 86,44 (155 μ.Χ.).
- ν > μ πρὸ χειλικῶν : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τῶμ πυριδίων* P.Merton 4,3 (γ' αἰ. π.Χ.), *έχιμ μαι* (= *έχειν με*) P.Princ. 79,6 (326 μ.Χ.).
- ν : ἀποβολή τοῦ ν πρὸ τῶν ὀδοντικῶν : δ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τῆ(ν) δίκην* P.Artem. 13 (δ' αἰ. π.Χ.), *έλθό(ν)τα* P.Ross. - Georg. iii 19,3 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ν : ἀφομοίωσις τοῦ ν μετὰ τῶν οὐρανικῶν : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *έπιτιμῶμεγ γὰρ* P.S.A. Athen. 1,3 (257 π.Χ.), *ν[ῶ]η [γ]ε* P.Lond. 42,18 (172 π.Χ.). Πρβλ. *τυγχάνει* P.Artem. 11 (δ' αἰ. π.Χ.), *ἀνακκαζώμεθα* P.S.I. 1354,4 (γ' αἰ. π.Χ.), *έπάνακκον* B.G.U. 50,13 (115 μ.Χ.).
- ν : διατήρησις τοῦ ν πρὸ τῶν οὐρανικῶν : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *συνχωρῶ* P.Mich. 182,3 (182 π.Χ.), *έγγοίσις* (= *έγγύσις*) P.S.I. 221,22 (β' αἰ. μ.Χ.).
- ν : ἀποβολή τοῦ ἐνρίνου φθόγγου πρὸ τῶν οὐρανικῶν : δ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., *τυχάνοι* P.Artem. 8 (δ' αἰ. π.Χ.), *έντυχάνω* P.Lond. i (σ. 107),

- 690 (γ' αἰ. μ.Χ.). Καθ' ὅμοιον τρόπον οἱ ἔνρινοι φθόγγοι ἀποβάλλονται πρὸ τῶν ὀδοντικῶν καὶ χειλικῶν. Τοῦτο ἐλέγχεται μετὰ βεβαιότητος εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους.
- ν** : ἀποβολὴ τοῦ **ν** πρὸ τοῦ **σ** : ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐσμέ(ν) σοι P.Princ. 120,6 (ζ' αἰ. μ.Χ.), ἀλλὰ σύνστοιχοι B.G.U. 1205,9 (28 π.Χ.).
- σ** > **σσ** πρὸ τῶν στιγμιαίων κλειστῶν φθόγγων **π** καὶ **τ** : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. κατέσπαρκεν P.Rev. 42,16 (258 π.Χ.), ἕκαστον P.Ross. - Georg. iii 10,18 (δ' - ε' αἰ. μ.Χ.).
- σ** : ἀποβολὴ τοῦ **σ** πρὸ τῶν ὀδοντικῶν : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἔσε'σ'θαι P.Petrie ii 45(i), 17 (246 π.Χ.), κελευ(σ)θεῖσι P.Oxy. 87,8 - 9 (342 μ.Χ.).
- σ** : ἀποβολὴ τοῦ **σ** πρὸ τῶν ὑγρῶν καὶ ἔνρινων : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. πρὸ(ς) λύπας P.Petrie ii 50,4 (περίπου 300 π.Χ.), ὁ δεσπότη(ς) μου P.Princ. 137,1 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ϕ** > **τ** : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. τέσθαι P.Tebt. 5,225 (118 π.Χ.), ἀπεστάλται (= -λθαι) P.Ross. - Georg. v 9,4 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- τ** > **ϕ** : β' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐπέισθαθαι (= ἐπίστασθαι) P.Tebt. 823,20 (185 π.Χ.), καταρθία P.Lond. 1164(h),17 (212 μ.Χ.).
- φ** > **π** : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. μελανπαῖοι (= μελανοφαῖοι) P.Cairo Zen. 59645,12 (γ' αἰ. π.Χ.), κωπῶ (= κωφῶ) P.Ross.-Georg. iii 3,11 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- π** > **φ** : α' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. φεντακοσίας P.Mich. 325,24 (47 μ.Χ.), σαφονίου P.Oxy. 1924,4 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.). Δὲν ὑπάρχει βεβαία ἔνδειξις περὶ παραστάσεως τοῦ **π** διὰ τοῦ **φ** εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους (βλ. E. M a y s e r - H. S c h m o l l, ἔνθ' ἄν., σ. 145).
- χ** > **κ** : β' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐνεδέκεται (= ἐνεδέχετο) P.Lond. 17,44 (162 π.Χ.), κιτώνιον P.Tebt. 421,5 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- κ** > **χ** : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. Σαράπιδος χαι (= καὶ) Ἰσδος (sic) SB 2136 (γ' αἰ. π.Χ.), χεδρίας P.Oxy. 1924,5 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- χ** + **δασεῖ** > **κ** + **δασεῖ** : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. διεξακθῆ P.Tebt. 703,49 (τέλη γ' αἰ. π.Χ.), ἀκθῆναι B.G.U. 22,35 (114 μ.Χ.).
- σ** + **δασεῖ** > **σ** + **ψιλῶ** : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ. π.χ. ἀ[νάγ]εσται (= -σθαι) P.Petrie ii 13(19),10 (περίπου 255 π.Χ.), τῆς τείας (= τῆς θείας) P.Cairo Masp. 67340(v),44 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- σ** + **ψιλῶ** > **σ** + **δασεῖ**, οὕτω **στ** > **σϕ** : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐξέσθω P.Rev. 76,5 (259 π.Χ.), τῆς θειμῆς (= τῆς τιμῆς) P.Oxy. 1482,11 (β' αἰ. μ.Χ.). Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ συμπλέγματα **σκ** καὶ **σπ** τρέπονται εἰς **σχ** καὶ **σφ** ἀντιστοίχως. Ἡ τροπὴ αὕτη πιστοποιεῖται εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους (βλ. E. M a y s e r - H. S c h m o l l, ἔνθ' ἄν., σσ. 153 - 4).

Τὸ ἐνδιαφέρον συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς μελέτης τῆς φωνητικῆς τῶν παπύρων, εἶναι ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ (ἢ κοινὴ λαλουμένη καὶ

τινες διάλεκτοι) ἔχει διατηρήσει ἐν πολλοῖς τὴν φωνητικὴν αὐτήν. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ διακρίνεται διὰ τὸ πλούσιον φωνηεντικὸν σύστημα· τοῦτο ἀπλοποιεῖται ἐν συνεχείᾳ μὲ τὴν σύμπτωσιν διαφόρων φωνηεντικῶν φθόγγων εἰς τὸν αὐτὸν καὶ τὴν τροπὴν τῶν διφθόγγων εἰς μονοφθόγγους. Ἐξ ἄλλου δὲ αἱ τροπαὶ τῶν συμφωνητικῶν φθόγγων δὲν ἔλαβον μεγάλην ἔκτασιν. Τὸ θέμα εἶναι τώρα πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας βλέπομεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παπύρων. Πρέπει αἱ μεταβολαὶ αὗται νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ εἶναι ἀποτελέσματα ἐπιδράσεως διγλωσσίας; — δέον νὰ ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ παπυρικὰ κείμενα ἐγράφησαν εἰς χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ξένη. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν μὲ βάσιν τὴν γλῶσσαν τῶν παπύρων τὴν ἐπίδρασιν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης; Τὸ γεγονὸς ἀπλῶς τῆς διγλωσσίας ἔχει ὑποχρεώσει ὠρισμένους μελετητὰς νὰ παραδεχθοῦν τοιαύτην ἐπίδρασιν¹. Συγκεκριμένως εἰς τὴν διγλωσσίαν ἀποδίδουν τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἠχηρῶν καὶ ἀήχων κλειστῶν φθόγγων (β//π), τῶν δασέων καὶ ψιλῶν (φ//π), τῶν ὑγρῶν (λ//ρ), τῶν φατνιακῶν (σ//ξ), καὶ τῶν φωνηεντικῶν συμπλεγμάτων ὅπως οἰ//(υ, ο, εἰ, η, ι), αυ//(α, αου), ευ//(ε, εου). Φαίνεται δικαιολογημένη ἡ θεωρία, βάσει τῆς ὁποίας ἐρμηνεύονται ὡς ὀφειλόμενα εἰς ἐπίδρασιν τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης τὰ φωνητικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντοῦν παραλλήλως καὶ εἰς περιοχὰς ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου. Πρὸς τοῦτοις αἱ φωνητικαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι περιορίζονται χρονικῶς ἢ τεκμηριώνονται ἀπὸ παραδείγματα ἰδιαζούσης μορφῆς ἢ ἐν τέλει εἶναι ξένα πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς ἐξελιξέως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ βάσιν τὴν Αἰγυπτιακὴν γλῶσσαν. Ὅπωςδήποτε ὁμως αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις δὲν ἀνάγονται ὅλα εἰς τὰς προϋποθέσεις αὐτάς.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅπου γίνεται δεκτὴ ἡ ἐπίδρασις τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης τὸ ἐρώτημα εἶναι, ποίαν μορφήν ἔχει ἡ ἐπίδρασις αὐτή. Τὰ παπυρικὰ κείμενα δεικνύουν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅτι ἐπίδρασις ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης παρουσιάζεται κατ' ἐξοχήν, ὅπου οἱ φθόγγοι τῆς γλώσσης αὐτῆς δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους φθόγγους τῆς Ἑλληνικῆς. Κατὰ συνέπειαν προκύπτει σύγχυσις τῶν ποικίλων φθόγγων, τὴν ὁποίαν προδίδει ἡ συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν γραμμάτων. Τοιαύτη ἐπίδρασις

1. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλληνικῶν παπύρων ἔχει ὑπερτιμηθῆ ὑπὸ τινῶν μελετητῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὑπὸ τοῦ Caldeiri ni εἰς τὴν ἐργασίαν του *Manuale di Papyrologica Antica*, σσ. 106 - 7, καὶ ὑπὸ τοῦ Vergote εἰς τὸ ἄρθρον του «Grec biblique» ἐν *Dict. de la Bible, Suppl.* viii, 1938. Ἄλλοι μελετηταί, ὅπως ὁ Saloni us καὶ ὁ Schubart εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης τῶν παπύρων ἔχουν ἀποκλείσει πᾶν παπυρικὸν ἔγγραφο, τὸ ὁποῖον δεικνύει ξένην ἐπίδρασιν, διότι, κατὰ τὴν γνώμην των, τοῦτο δὲν ἀντικατοπτρίζει τὸν ἀληθῆ χαρακτήρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

φαίνεται σαφώς εἰς ἔγγραφα γεγραμμένα ὑπὸ Αἰγυπτίων, ὅπως εἶναι τὰ εἰς τὴν δημοτικὴν - Ἑλληνικὴν συμβόλαια ἐκ τῆς Σοκνοπαίου Νήσου (βλ. P.Ryl. 160-160d, B.G.U. 713, 854, 910, 912, κτλ.), πολλὰ ἔγγραφα - συμβόλαια ἐκ τῆς Τεβτόνεως (βλ. P.Mich. 249 - 356), πάντα προδίδοντα Αἰγυπτιακὸν ὑπόστρωμα, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διγλωσσία ἦτο κοινὴ μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπίδρασις ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης φαίνεται πρὸς τοῦτοις εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων ὁ ἀποστολεὺς ἔχει σχέσεις πρὸς Αἰγυπτίους ἢ εἶναι ὁ ἴδιος Αἰγύπτιος. Τοιαῦται ἐπιστολαὶ περιέχονται εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Λουκίου Βελλήνου Γεμέλλου (P.Fay. 110-120). Τοῦ αὐτοῦ χαρακτηῆρος εἶναι καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κάορ (P.Lond. 417 = P.Abinn. 32). Ἐπιδράσεις ἐκ τῆς διγλωσσίας εὐρίσκει κανεὶς ἐπίσης εἰς ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων οἱ ἀποστολεῖς φέρουν Ἑλληνικὰ ὀνόματα : βλ. B.G.U. 523, P.Oxy. 1684, 1761, P.Merton 38, κτλ. Ἄλλα ἔγγραφα, ὅπως ἀναφοραὶ, λογαριασμοί, ἀποδείξεις, κατάλογοι, κτλ. παρουσιάζουν ἐπ' εὐκαιρίᾳ φωνητικὰς ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ξένα πρὸς τὸν χαρακτηῆρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Βλ. π.χ. P.Princ. 141, W.O. 6 καὶ 1055, P.S.I. 36 καὶ 43, P.Oxy. 1440, 1989, κτλ., P.Flor. 1, B.G.U. 9, SB 5761, κτλ.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς ἐκ τῆς διγλωσσίας ἐπιδράσεις εἰς τὴν γλώσσαν τῶν παπύρων, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἀνάλογα φαινόμενα παρατηροῦνται εἰς παρομοίας περιπτώσεις. Αἱ ἐπιδράσεις αὗται παρουσιάζονται συνοπτικῶς ὑπὸ τὰς ἑξῆς μορφάς : (α) Ἀδυναμία εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῶν φθόγγων, (β) ἐπιπολαία διαφοροποιήσεις τῶν φθόγγων, (γ) παρερμηνεῖα σχετικῶν φαινομένων, (δ) ἀντικατάστασις φθόγγων. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη κυρίως κατηγορία πιστοποιεῖται εἰς τοὺς παπύρους τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς περιόδου, τῶν ὁποίων ἡ φωνητικὴ δομὴ, ἂν καὶ βασικῶς εἶναι ἡ τῆς συγχρόνου «Κοινῆς» Ἑλληνικῆς, παρουσιάζει δείγματα ἐπιδράσεως τῆς διγλωσσίας, δηλαδὴ τῆς χρήσεως δύο γλωσσῶν, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς.